

KONYA İLİ REBAB VE KLASİK KEMENÇE USTALARININ (LUTHIERLERİ) İNCELENMESİ

Nuran ACAR¹

ÖZ

Türk el sanatları kapsamında Çalgı Yapım Sanatı, insanlığın var oluşundan beri etkisini göstermiş, çok çeşitli sazlar icat edilmiş ve günümüze pek çok saz gelmiştir. Çalgıya hayat veren ustalar ise her toplumda yetişmiş ve müziğe hayat veren ensturmanların genişleyerek günümüze ulaşip yaygınlaşmasına zemin sağlamışlardır. Söz konusu çalışmamız Konya ili merkezinde Rebab ve Klasik Kemençe (Tırnak Kemençe) yapan ustalara (Luthier) ulaşip Konya'da yürütülen bu mesleğin ne boyutta yapıldığının belirlenmesi amacı ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Luthier, Çalgı yapımı, Ensturman, Rebab, Klasik Kemençe

¹ Öğr. Gör. Nuran Acar: Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarı Türk Sanat Müziği Anasanat Dalı

ABOUT REBAB MASTERS AND LUTHIERS OF KONYA

Nuran ACAR¹

ABSTRACT

Instrument Making under Turkish art handicrafts, showed its effects since the existence of mankind, a variety of reeds and today has invented many instruments. The craftsman who was raised in each community life and music instruments have provided a common ground for reaching today by expanding those life-giving common elements. Our study center in Konya said Rebab and Classic Kemençe (Nail Kemençe) that the masters (Luthier) reaching determining to what extent do these occupations carried out in Konya is done with purpose.

Keywords: Luthier, instrument making, enstürman, Rebab Classic Kemençe

GİRİŞ

İnsanlığın var oluşundan beri, dünya üzerinde pek çok çeşitte çalgılar icat edilmiş ve kullanılmıştır. Bu çalgılar uzun zaman içerisinde gelişimlerini devam ettirerek günümüze kadar ulaşmıştır. İnsanlıkla paralel giden bu uzun gelişim süresinde, yapımcılar, çalgılardan en iyi verimi almak için, zamanın her türlü imkânlarını kullanmışlardır (Çakırcı, Öter, 2009:309).

“Osmanlı döneminde sarayda kabul gören ve himaye edilen sanat müziği sayesinde, bu müziğin icrasında kullanılan çalgılara da önem verilmiştir. Bu dönemde zaman zaman, sanat değeri yüksek çalgıların yapıldığını görmekteyiz. Mehterhane ve saray dışında kalan çalgıların gelişimleri ise tamamen halk arasında sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet döneminde, büyük kentlere göçlerle birlikte kırsal kesimlerde “boş zaman uğraşı” olarak görülen çalgı yapımcılığı, kentlerde geçim sağlayan birer meslek haline geldi. Halk arasında özellikle bağlama, ud, kanun gibi çalgıların hızla yayılarak popüler virtüözler, bu çalgılara yönelik talep artışına ön ayak olmuşlardır. Batıya öykünen genç kuşaklar arasında ise gitar en gözde çalgı durumuna gelmiştir.

Ülkemizde çalgı yapımcılığı ciddi olarak, ilk kez 1940’lı yıllarda ele alınmıştır. Kendi imkânlarıyla Avrupa’da araştırma ve çalışmalar yapan Mithat Arman, Ankara’da, II. Erkek Sanat Enstitüsü’nde ilk çalgı yapım bölümünü kurdu. Sonradan Ankara Devlet Konservatuarı’na nakledilen bölüm, çeşitli nedenlerle kapatılmış, yirmi yıl aradan sonra, bu defa 1978’de İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuarı’nda, Cafer Açıncı tarafından kurulmuştur. Bunu 1989 yılında Ege Üniversitesi Devlet Konservatuarı’nda açılan çalgı yapım bölümü izlemiştir. Ülkemizdeki çalgı yapım sanatının universal boyutu, Avrupa ile kıyaslandığında, bu sanatın oldukça genç bir tarihe sahip olduğu görülür. Ancak bu kısa süreçte yapılan birçok araştırma ve geliştirme çalışmaları, şimdiden Türk Çalgı Tarihi’ne geçmiştir. Buna rağmen ülkemizde iyi yetişmiş çalgı yapım sanatçısı sayısı azdır” (Veyis Yeğin, 2015:615)

Bu çalışmada Konya ili merkez ilçelerinde yaşayan Rebab ve Klasik Kemençe yapımcılarının çalgı yapım teknikleri hakkında bilgi almak, Luthierliğin bir meslek olarak ne derece yeterli olduğu ve enstrimanların nerede ve nasıl yapıldığı ve enstrimanların satışları hakkında bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarının Türkiye’de ve Konya’da yaşayan Rebab ve Klasik Kemençe kullanıcılarına ve bu mesleğe ilgi duyanlara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki uzmanlarla görüşme yapılmış ve sorulara cevap aranmıştır. Alınan cevaplar aşağıda numaralar ile yer almaktadır.

Uzmanlar ve görüş bildirme numaraları

- a) Ali Şems AKSU
- b) Emre APAYDIN

SORULAR

1. Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?
2. Mesleğe ne zaman başladınız?
3. Hangi sazların yapımı ile uğraşıyorsunuz?
4. İş yeriniz kime ait?
5. Saz yapımı ile ilgili eğitim aldınız mı?
6. Bugüne kadar yaptığınız ensturmanların sayısı nedir?
7. Hammadde teminini nereden sağlamaktasınız?
8. Yaptığınız ensturmanda hangi ağaçları kullanmaktasınız?
9. Fiyat aralığınız nedir?
10. Yıllık satış kapasiteniz nedir?
11. Sazlarınız kimler tarafından tercih edilmektedir?
12. Ensturman yapıcılığı ailenizi ekonomik olarak geçindirmeye yeterlimi?
13. Yapılan sazların hepsi birbirine benzer mi? Yani saz standartı var mı?

YÖNTEM

Araştırma Modeli olarak nitel araştırma yaklaşımı kullanılmış ve veriler görüşme yoluyla elde edilerek yorumlanmıştır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme formu ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı ve olayların doğal ortamda, bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği bir araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2006)”.

VERİ TOPLAMA ARACI

Katılımcıların görüşleri görüşme formu yoluyla toplanmıştır. Görüşme formunda katılımcılara 13 adet soru yöneltilmiştir. Görüşme formundaki sorulardan bazıları şunlardır: Hangi sazların yapımı ile uğraşıyorsunuz? Hammadde teminini nereden sağlamaktasınız? Yaptığınız ensturman da hangi ağaçları kullanmaktasınız?

BULGULAR

1. Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

a) Ali Şems AKSU 18 Haziran 1970 doğumluyum. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümünden mezun oldum. Öğretim Elemanı olarak Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarında Klasik Kemeñçe derslerine girmektedirim.

b) Emre Apaydın 1980 Konya doğumluyum, Semazenlik ile birlikte musikiye merak saldım, Konya Selçuk Üniversitesi Devlet Konservatuvarından 2000 yılında mezun oldum. Vefa Sağbaş' tan Klasik Kemeñçe dersleri aldım. Halen T.C Kültür Bakanlığı Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğunda Klasik kemeñçe sanatçısı olarak görev yapmaktayım. Aynı zamanda Selçuk Üniversitesi Dilek Sabancı Devlet Konservatuvarında Klasik Kemeñçe derslerine girmektedirim.

2. Mesleğe ne zaman başladınız?

a) Ensturman yapımına 2000 yılında başladım

b) Ensturman yapımına 2003-2004 yılında başladım

3. Hangi sazların yapımı ile uğraşıyorsunuz?

a) Rebab yapımı ile uğraşıyorum

b) Asıl Klasik Kemeñçe yapımı ile uğraşıyorum ama Ud, Tanbur yapımı ile de uğraşmaktayım.

4. İş yeriniz kime ait?

- a) İş yerim kendime ait
- b) İş yerim kendime ait

5. Saz yapımı ile ilgili eğitim aldınız mı?

- a) Rebab yapımı ile ilgili dışarıdan eğitim aldım.
- b) Saz yapımı ile ilgili bir eğitim almadım. Tamamen meraktan doğdu. Üniversitede okurken gördüğümüz Müzik Fiziği dersi de bunda etkili olmuştur.

Aşağıda Çalgı yapımcılarının atölyelerinin fotoğrafları bulunmaktadır.

6. Bugüne kadar yaptığınız ensturmanların sayısı nedir?
 - a) Yaptığım sazların sayısı bugüne kadar 50 adet oldu.
 - b) Bugüne kadar 40- 50 arası saz yapmışımdır.

7. Hammadde teminini nereden sağlamaktasınız?
 - a) Hammaddeleri Yurtdışı ve İstanbul'dan temin ediyorum.
 - b) Hammaddeyi Karamürsel, Bursa-İnegöl'den, Artvin'den temin ediyorum.

8. Yaptığınız ensturman da hangi ağaçları kullanmaktasınız?
 - a) Kapakta; Deri
Sapta; Gül, ceviz, abanoz, yılan ağacı, armut, kiraz, paduk, gürgen ve maun

Teknede; Hindistan cevizi kullanıyorum.

b) Göğüste Köknar kullanıyorum, alternatif olarak ladin, selvi, Kanada sediri
Teknede; Ceviz ve dut
Sap (Tuşe); Yabanoz, Vengi, Kök ceviz
Burgular; Vengi.

9.Fiyat aralığınız nedir?

- a) Fiyat aralığım 1200 tl ile 3500 tl arasında değişiyor
- b) Fiyat aralığım 1500 tl, 200 tl de yayı satıyorum.

10.Yıllık satış kapasiteniz nedir?

- a) Yıllık satışım hiç belli olmuyor, değişiklik gösteriyor.
- b) Bir sazı günde 2 saatlik çalışma ile bir haftayı az geçer bir sürede yapıyorum ancak Yıllık satış kapasitem değişiyor ancak bu işle uğraşan kişiler hızlı yaptığı zaman ayda 7 saza kadar yapabilir.

11.Sazlarınız kimler tarafından tercih edilmektedir?

- a) Yurtdışı ve Yurtiçi her kesimden yaptığım sazları alan oluyor.
- b) Sazımı genellikle öğrenciler alıyor.

12.Ensturman yapıcılığı ailenizi ekonomik olarak geçindirmeye yeterlimi?

- a) Luthierlik bir aileyi ekonomik olarak geçindirmeye yetmez. Ben bu mesleği hobi olarak yapıyorum.
- b) Bu işi be hobi olarak yapıyorum ancak ensturman yapımı (Klasik Kemençe için söylüyorum) bir aileyi geçindirmez. Ensturman işinde ikinci el alım satım çok fazla olduğundan sıfır saz az üretiliyor.

13.Yapılan sazların hepsi birbirine benzer mi? Yani saz standardı var mı?

- a) Evet, belli bir standardımız var

b) Bu sazın yapımında kalıplar var, mesela İzmitli kalıbı var dar tutarak sazın eni biraz geniş oluyor, Baron kalıbında ise enden küçültmüş kalınlığa vermiştir ancak Hacimler ayındır. Bu saz standarda yeni yeni oturmaktadır.

Tellerinin üzerine basılarak çalınan, Asya kökenli yaylı çalgılar; Ravanastron, Omerti, Rebab ön ve yan görünümü, Kabak Kemane ön ve yan görünümü.

Hegit ön ve yan görünümü, Tırnak Kemane, Gidulga, Tırnak Kemeçe ön ve yan görünümü.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ensturman yapma sanatı tamamen bireysel bilgi, yetenek ve beceriden oluşur. Ensturman yapımında hesaplama çok önemlidir. İyi bir fizik ve anatomi bilgisi gerektirmektedir. Bu alanda birçok üniversitenin çalgı yapım bölümü bulunmaktadır. Konya ili merkez ilçelerinde Rebab ve Klasik Kemençe yapım ustaları araştırılmış ve bu iki sazı yapan birer adet Luthier bulunmuştur. Yapılan görüşme sonucunda her iki yapımıcının da Konya doğumlu olduğu ve üniversite eğitimlerini burada tamamladıkları ve bundan çıkan sonuca göre ensturman yapımı ile ilgili bir fakülte okumadıkları görülmüştür. Yine çıkan sonuçlara göre her iki ustanın da bu işi meslek olarak değil hobi olarak yaptıkları ve yıllık satış kapasitelerinin ortalama aynı olduğu görülmüştür. Her iki ustanızın da yıllık satış kapasitesi değişiklik göstermektedir. Ustalarımız bu işi hobi olarak yapmakta ve bu işin bir meslek olarak ailelerini geçindiremeye yetmeyeceğini düşünmektedirler. Ensturman satımında ikinci el pazarı da çok yaygın olduğundan sıfır satış kapasitesini de etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Çakırer, H. Serdar ve Oter, T. (2009). Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları ve Ud Yapımında Kullanılan Yöntemler. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, (27), 309.

Veyis Yeğın, Musiki Dergisi, Dünyada ve Türkiye’de Çalgı yapımcılığına genel bir bakış, <http://www.musikidergisi.net.p=628>, 2015)